

СТАНОВИЩЕ

от проф. дфн. Христо Петров Манолакев

от Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

за дисертационния труд

Л. Н. ТОЛСТОЙ КАТО ЕКРАНЕН СЮЖЕТ: ЛИТЕРАТУРНА И КИНОПОЕТИКА

по професионално направление 2.1. Филология (Руска литература от XIX век)

на Константина Русланова Пунева

Дисертационният труд „Л. Н. Толстой като екранен сюжет: литературна и кинопоетика“ на докторантката Константина Русланова Пунева трябва да се разглежда като програмен за развитието на българската университетска русистика. Текстът, като поставен проблем и интерпретация, предлага алтернатива за отварянето на традиционното изследователско поле на дисциплината руска литература на XIX век към интердисциплинарните сфери на другите изкуства. След 1989 г. апели за проучвания върху интеграцията на художествения текст в други семиотични редове бе често дочуван, но не се разгърна в тенденция, а продължи да напомня във времето за себе си с откъслечни изяви. Сега пред нас е изследване, което не просто разчупва статуквото, а успява, включително и с постигнатите резултати, да се впише в една от водещите насоки на европейската и на американската университетски русистики. Би следвало добронамерено да погледнем към техния опит дори и от прагматична гледна точка. За тях насочването на интерпретативния интерес и към екранизациите на произведения от руската класическа литература, т.е. обвързването на литературата с киното, е било спасителна възможност за институционалното съхраняване на учебно-изследователските им звена след рязкото спадане на интереса към русистиката в края на миналия век. Затова и Катедрата по руска литература към Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ трябва да бъде поздравена за намерението да положи едно ново начало у нас с това, че е утвърдила темата за дисертацията, а сега вече и застава зад своя кандидат. Можем да си пожелаем набеязаната перспективна посока за развитие на младите научни кадри да бъде подета и от другите университетски звена у нас.

Разбира се за решението аналитично-проучвателски да се обвържат литература и кино в измеренията на конкретна тема – в случая романите на Л. Н. Толстой на екран – преди всичко трябва да се поздравят научният ръководител проф. д-р Л. Димитров. Намирам за важно да напомня, че настоящата дисертация е и следствие от успешното развитие на магистърската му програма „Литература и кино”. В този контекст на преливане/надграждане между двете образователни равнища похвалата за избора на Димитров може да бъде положена и в друг план – подобно устремяване към новото и неизвестното действително е най-подходящо за етапа на докторската дисертация като момент от едно научно развитие. Защото научното съзнание е все още необременено от всякакви предразсъдъци, склонно е към свободно търсене на „свое” неразработено изследователско поле, което да позволи по-голяма личностна себеизява. В сблъсъка с новото резултатът винаги е един – забелязват те, независимо дали успяваш или се проваляш. И в двата случая опитът се приема за граничен и поучителен. По мое скромно мнение в случая с К. Пунева експериментът е повече от успешен. Получил се е сполучлив баланс между традиционност (класически поетологичен анализ) и модерност (анализ на кинопоетика).

Дисертацията ни изправя пред няколко сериозни предизвикателства. Преди всичко - как да я осмислим подобаващо при положение, че тя е някакво ново начало. Смятам, че приносът ѝ за измеренията на българската русистика е безспорен: за пръв път романите на Л. Н. Толстой се интерпретират през призмата на киноадаптацията. Постигнатото от дисертантката като фактологична изчерпаност и текстови анализ дава основание да се даде висока оценка на труда. Следващото предизвикателство бих отнесъл към непосредствения изследователски процес. И то израства от плана на методологията – да се постигне интерпретативен баланс между двата задължителни подхода: анализ на художествения текст и анализ на кинотекста. Тук опасността е в невъзможността да не се устои пред изкушенията на новото, т.е. мисълта да се съсредоточи главно върху наблюдения на кинодискурса. Общото впечатление е, че литературоведският подход към адаптацията остава водещо изследователско намерение. Получило се е най-вече благодарение на точно определената цел: да се проследи настъпилата трансформация с художествения текст при прехода между двете изобразителни системи. В случая позитивният момент е, че наблюденията стъпват върху семиотичния подход при

проследяването и тълкуването на протеклите трансформации в процеса на преработване на художественото произведение за екран. Най-накрая, потенциален е и друг проблем: киноадаптацията, като чист теоретичен въпрос, в следствие от прехода от словесен към визуален семиозис. Литературата по тази тема е огромна, особено в съвременната амариканска традиция на изследване на визуалната комуникация. Докторантката е постъпила добра с решението само да маркира някои от тези въпроси, а да съсредоточи анализа си основно върху практическите измерения на трансформацията. Смятам, че точно ясно очертаните цели са спомогнали да се избегне тази опасност.

Но ако това е била посоката, в която през цялото време се мисли кинотекстът, съществува и друга, по-ненатрапваща се цел, но не по-малко важна от маркираната – да се установи с какво Текстът-Толстой е така харесван от киното?; защо романите му са непрестанен дразнител за световното кино? Това ще рече, че скритото движение на мисълта е към херменевтиката на художествения текст. В него са и провокациите, и предизвикателствата, и основанията за незавършващия диалог на киното с художествената вселена на Толстой.

Особено място в структурата на дисертацията заема втора глава - „Толстой като медийна личност”(с. 28-57). Особено е, защото и като тематика, и като проблемна насоченост тя с нищо не е обвързана с водещата изследователска цел. Тази глава е посветена на специфичен въпрос от биографията на писателя: интересът на току-що проходилото кино към неговата личност в последните години от живота му. Мотивацията на главата обаче е много добре обмислена. Текстът предлага не биографична реконструкция на някакъв епизод, а е разказ за настойчивото насочване на новото изкуство към живия образ – сякаш едно символично предчувствие за предстоящото сграбчване от киното на неговите три романа. Именно това пресемантизиране на биографичното тяло с извеждането му от сферата на интимно-личностното в социално-публичното е ценността на тази глава.

Трета глава „Текстът-Толстой като обект на киноизображение” (с. 58-216) е централна за проучването. Тя изчерпателно-аналитично представя основните адаптации върху трите големи романа на писателя „Война и мир”, „Анна Каренина” и „Възкресение”. Няма да се спирам подробно на отделните кинопроизведения, а ще се огранича да подчертая няколко съществени момента в интерпретацията. Преди всичко

много точно е наблюдението на докторантката, че предпоставката за големия интерес към тях тези произведения е непосредствено обвързана от заложените в тях общочовешки проблеми, които вълнуват поколенията. Това прави тези текстове отворени към един наднационален възприемател. На второ място е разкритата (и доказана) интенционална кинематографичност на Толстоевите романи. Приветствам тези страници от проучването. Наблюденията се строят върху четири поетологични нива:

- персонажна система – свръхтелесна сетивност, т.е. визуалност на художествената фрактурата; социалност на образа, т.е. присъствие в обществото, външни прояви, сблъсъци;

- обществото като микросюжет – визуалност на обстановката като възможност за прокарване на връзката герой-среда;

- система на детайлите – индивидуални, общностни, национални (действеност на сюжетите; стройна и цялостна система на непосредствени диалози; последователно прокарана система на цетова организация на художествения свят);

- роля и място на природата в сюжета.

Изводът, който следва в тази част на анализа е точен с провокативността си: мисленето на Толстой е кинематографично. Разбира се, може да се спори за неговата правомерност. Приемливо е, че художественото мислене на писателя може да е повлияло върху изграждането на кинопоетиката. В същото време при извеждането му очевидно е повлияло и „изпреварващото” познаване на киноадаптацииите с осъществения вече техен индивидуален прочит. Но за анализа този извод е и перспективен, доколкото е предпоставил една типологизация за по-нататъшните наблюдения.

В отделни подглави са разгледани адаптацииите на всеки от трите романа: „Война и мир”, „Анна Каренина”, „Възкресение”, като проучването се съсредоточава около набелязаните четири пункта. Наблюденията са обмислени и обстоятелствени. Изследва се внимателно и задълбочено всяка от избраните кинотворби, работи се непосредствено с всяка кинопродукция. Два типа текст, словесен и визуален, непрестанно се съизмерват и се открояват отделни нива на обобщителност. Общо взето в подхода на Пунева се откроява една базисна интерпретативна посока адаптиране на художествения образ, като се проследява детайлно на какви съдържателни и стилистични трансформации той бива подложен в пътя си до екрана. Но отвъд тази усреднена

стратегия на прочита, при всеки от трите романа текстът се стреми да открие специфичното в режисьорския поглед към конкретния роман. Точно това напипване на типологичното е ценното в наблюденията на Пунева. При „Война и мир” е изборът на серийността като изход епичното да бъде „разказано” чрез екранните образи. При „Анна Каренина”, обратно, водеща е амбицията за изява на собствената субективна трактовка на драматичната съдба на главната героиня в съответствие със собственото разбиране за общочовешките хуманистични ценности. При „Възкресение” стремежът е да се постигне символно обобщение на противопоставянето между двата социално-антагонистични свята.

Няколко извода се открояват като особено важни.

Киноадаптациите вторично митологизират фигурата на Толстой. Заедно с това непреставащото завръщане към трите произведения неизбежно ги митологизират, особено в социалното съзнание на западния зрител. И при трите случая киноадаптацията се гради като проблематизация на любовната тема, но и при трите романа новата адаптация скрито доказва, че светът на Толстой трудно се вмества в цялостен екранен образ, винаги остава и още нещо недоизказано, което е основание за подновяване на диалога на следващ етап.

Заключителните изводи (с. 217-221) обобщават и надграждат прокараните в анализа наблюдения. Основната идея, която прочитът в своето критическо разгръщане е подчертавал, а тук и номинативно затвърждава е, че киноадаптациите са наложили и утвърдили Толстой като особен феномен за киното. Принципно обобщение, което придава завършеност на работата.

В специално приложение (с. 222-234) към работата е изведена пълната филмография на всички осъществени киноадаптации на Толстоевите романи, която улеснява работата с дисертацията.

„Литературата” (с. 235 – 239), състояща се от 141 библиографски единици на български, руски и английски език. Редно е да се отбележи, че, изключвайки интернет ресурсите, тя е актуална и съвременна, като обхваща проучванията до 2016 год.

Авторефератът е подготвен в съответствие с академичните изисквания – аналитично представя основните положения от дисертационния труд; отбелязани са основните приносни моменти на проучването; приложен е и списъкът с публикациите по темата.

Общата ми оценка за разглеждания дисертационен труд „Л. Н. Толстой като екранен сюжет: литературна и кинопоетика” е положителна. Той е с ясно изведен научен проблем, който е стойностен за развитието на българската русистика. Този проблем е изчерпателно разработен, поставените задачи са доказани. Убедително се демонстрира модерно аналитично мислене в извеждането на проблемите и тяхното разрешаване. Съдейки от поставените цели и задачи и финалните обобщения, можем да приемем, че работата е приносна и в наднационални измерения с обема на обхванатия и проучен емперичен материал: всички киноадаптации на трите големи романа на писателя. Изследването е съвременно, цялостно, завършено и има приноса на самостоятелна монография върху проблемите на екранизациите на Толстоевите романи.

Изтъкнатите ценни и приносни моменти ми дават основание да оценя положително изследването и да предложа на почитаемото Научно жури да присъди на Константина Русланова Пунева образователната и научна степен „доктор”.

София, 17.09.2017 г.

(проф. дфн Хр. Манолакев)